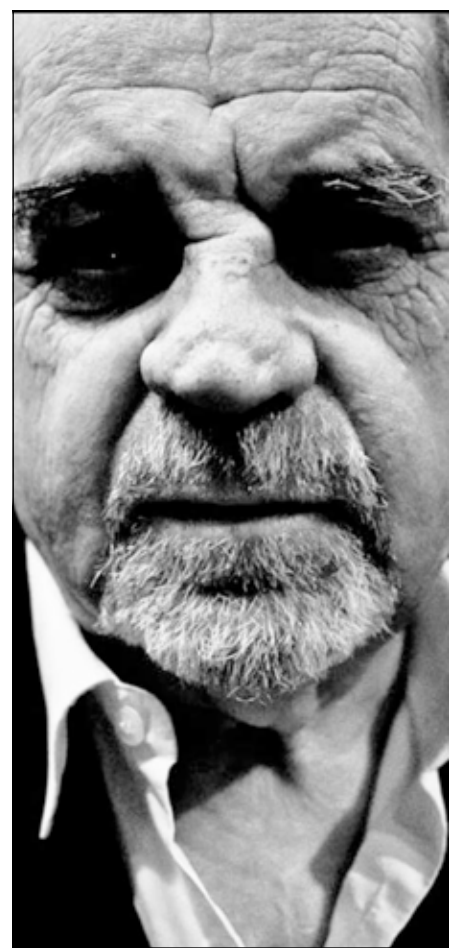


# RUTA JUAN MARSÉ

Passejada literària a través de les seves novel·les



Itinerari i notes:  
**Carles Sanz**



Portades de tres de les novel·les de Marsé ambientades als nostres barris



Observar la ciutat a través de la literatura és molt diferent a veure-la des del vessant històric. Barcelona té moltes lectures i molts espais descrits en múltiples novel·les de reconeguts escriptors. Un d'ells és sens dubte Juan Marsé. Un passeig a través dels ulls *marsians* per espais, que hem denominat territori Marsé, ens poden fer imaginar personatges de ficció caminant al nostre costat. Aquests espais, no del tots definits, imprecisos, ens porten als barris de Gràcia (zona nord-est), la Salut, el Carmel, Can Baró i el Baix Guinardó. Dificilment els personatges surten d'aquests límits.

Ficció i realitat juntes per uns barris que poques vegades surten a les guies, però que ara són coneguts gràcies a les seves novel·les. Relats carregats de reivindicacions, on Marsé ens parla dels "perdedors", aquells que no tenen veu i als que l'escriptor dona l'oportunitat de dir-hi la seva. Reivindicacions també d'una època, la dictadura franquista en els seus primers anys, dècada dels quaranta i cinquanta, anys de dura repressió que ens ha estat moltes vegades amagada.

Per a Marsé el barri és un concepte clau de la vida urbana. En la visió *marsiana* els barris són espais de vida quotidiana i que en certa manera representen la gent que hi viu. Per l'elaboració de les seves novel·les l'autor parteix d'un material històric, que en gran part és la seva memòria, sobretot de la seva infantesa i adolescència, per després fer la creació literària o de ficció. Tractarem d'aproximar-nos a alguns d'aquests escenaris *marsians* i conèixer una mica més aquests barris que hem mencionat, en aquest cas a través d'una font literària, que, com deïem al principi, és una altra manera de veure la ciutat.

## LA VILA DE GRÀCIA (NORD-EST)

Fins a finals del segle XIX Gràcia era una zona rural ocupada per masies amb grans extensions de terres de cultiu, propietat de grans terratinents de la noblesa i de l'església. Com en altres zones semblants de la ciutat aquestes propietats passen a mans d'una burgesia, indians molts d'ells però també comerciants, hisendats, metges i advocats, que faran d'aquestes immenses finques un negoci parcel·lant els terrenys per tal de ser urbanitzats. Des de finals del XIX aquesta zona alta de Gràcia s'inundarà de torres i torretes, moltes d'elles com a segona residència i en un lloc apropiat per fer salut. Aquesta urbanització, conjuntament amb el procés industrialitzador, molt intens a Gràcia, donarà pas a una vila que lluitarà per la seva independència i que finalment serà absorbida per la gran metròpoli. La seva fisonomia i un teixit associatiu i cultural important, l'han permès mantenir una personalitat pròpia. La zona nord-est és el principal escenari on es desenvolupen les novel·les de Marsé, que té com a centre la plaça Rovira.

## 1.- CAN COMTE

És la gran masia de Gràcia per la seva extensió. Construïda a l'any 1695, un dels seus propietaris va ser Andreu de Queralt i de Descatllar, comte de Santa Coloma, d'on li ve el nom. Expropiada al 1930 no va ser enderrocada fins l'any 1957, durant aquests anys els seus jardins i terres de conreu van ser espais d'esbarjo per als nens del voltants, entre ells Juan Marsé lloc que forma part de la memòria de la seva infantesa.



La sumptuosa masia de can Comte

Escenari d'un famós crim, també ho seria dels nens de la novel·la *Si te dicen que caí*. Un conjunt d'habitats ocupen avui el seu lloc, obra dels arquitectes Perpiñá, Ribas, Mitjans, Martorell i Bohigas, que van obtenir el premi FAD de l'any 1962.

## 2.- Casa familiar i escola de Juan Marsé

Pujarem pel carrer de l'Escorial fins al carrer Martí per veure la casa on Marsé va viure la seva infantesa i l'adolescència. Després, al carrer Llorer, ens detindrem per veure el lloc on era l'escola així com la torre que va servir d'inspiració per descriure l'escenari principal de la novel·la *El embrujo de Shanghai*.

## 3.- Plaça Rovira

Centre del barri i radial de les comunicacions de la zona des de 1883 quan va arribar per primera vegada el tramvia, l'emblemàtic número 39. És l'escenari central d'algunes de les novel·les de Marsé. A quatre passos de casa seva, a la plaça, es trobava el cinema Rovira i també el bar Comolada, freqüentat per l'autor i també pels seus personatges. A la plaça i assegut en un banc ens espera un històric gracienc.

## 4.- Els carrers per on transiten els protagonistes de Marsé

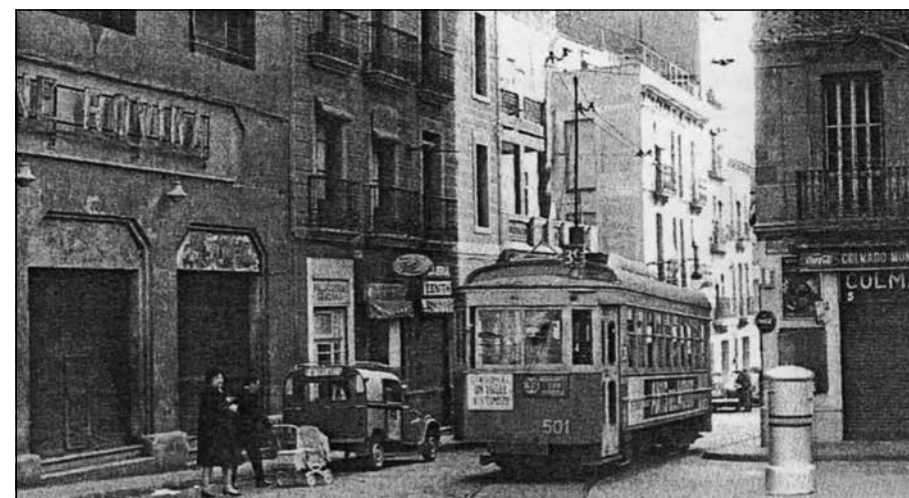
Passejarem per alguns dels carrers d'aquesta zona del nord-est de Gràcia que surten sovint descrits a la majoria de les novel·les de Marsé: Torrent de les Flors, Providència, Massens, Rabassa, Martí i Sant Salvador. Carrers de petites torretes avui molt transformats. Farem una parada en el taller de joieria on Marsé va treballar des dels 13 anys fins que va plegar per dedicar-se a l'ofici d'escriptor.

## 5.- Església de les Ànimes

Actualment església de Sant Miquel dels Sants, és un altre dels punts importants de Marsé a les seves obres. Per exemple, d'aquí surt Rosita, protagonista de *Ronda del Guinardó*, cap al seu passeig amb



L'església de Sant Miquel dels Sants o de les Ànimes a les obres de Marsé. A la dreta, una vista del camp de l'Europa als anys 40



La plaça Rovira amb el cine, a l'esquerra, i el tramvia 39

l'inspector de policia ..., també Javalollas (Java) de *Si te dicen que caí* es mou en aquest lloc, i, en *Caligrafia de los sueños* veiem els protagonistes desfilar per davant de l'església.

## 6.- Masia de ca n'Alegre de Dalt i la casa Gustà

A la cantonada dels carrers Alegre de Dalt i Balcells es trobava una de les més importants masies de Gràcia. Datada l'any 1688 per allà passava l'antiga via de la vella Travessera de Dalt. Va ser enderrocada per sorpresa i en silenci un dissabte de 1981. Allà mateix va viure Marsé durant un cert temps. La pèrdua de la masia la compensarem amb la visita a una de les joies modernistes de Barcelona: la casa Gustà. Arquitecte i mestre d'obres la va construir a l'any 1910 com habitatge familiar. Desconeguda del gran públic forma part del Patrimoni Arquitectònic de la ciutat. Actualment, igual que can Mora, és una residència de gent gran que ha respectat el seu estat original.

## 7.- Creuament de camins: Entre Gràcia i Sant Martí de Provençals. El Camp de l'Europa

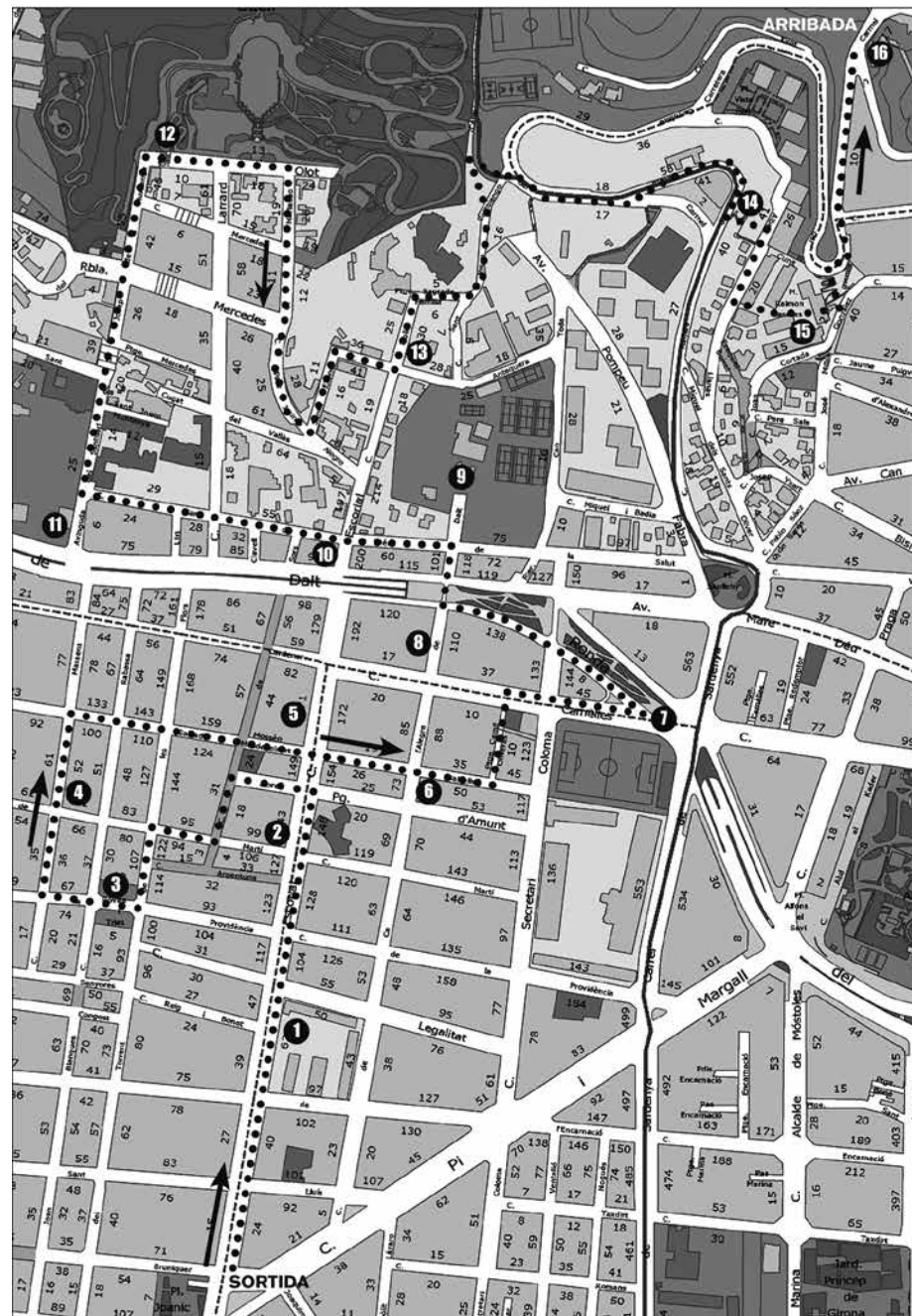
Les passejades de Marsé i, per tant, tam-

bé dels seus personatges de ficció, ho fan també per aquests indrets sobrepasant els límits de Gràcia per arribar a l'antiga vila de Sant Martí de Provençals, actualment en aquest punt denominat el Baix Guinardó. Primer passarem pel bonic pasatge de Camil Oliveres, per on transita la senyora Mir a *Caligrafia de los sueños*, per sortir després al conegut carrer de les Camèlies, avui en dia sense l'encant de les torretes que l'emplenaven fins fa pocs anys. Entrarem a veure el Nou Sardenya, camp de futbol de l'equip gracienc de l'Europa.

## 8.- La Ronda del Guinardó i l'Hospital dels Estrangers

Posarem el nas a la Ronda del Guinardó, on es desenvolupen els fets de la novel·la del mateix nom, justament en el punt en què va ser violada la protagonista, la Rosita. Si ens situéssim al costat de la plaça Sanllehy, caminant per l'avinguda Mare de Déu de Montserrat arribariem fins a un petit barranc, paral·lel al carrer Tenerife, a prop de la Font Castellana, on viuen els protagonistes de la novel·la *Rabos de Lagartija*. Posteriorment anirem a veure l'Hospital dels Estrangers, actual Hospital Evangelista i també un referent de moltes de les novel·les de Juan Marsé.





### BARRI DE LA SALUT

La Muntanya Pelada s'estén com una llengua dels turons del Carmel i de la Rovira ocupant gran part d'aquest barri. Zona de muntanya i d'esbarjo, famosa pels aplecs, dinars i berenars fraternals dels barcelonins al voltant de les fonts—Xiro, Cabreta i Carbó, entre d'altres—aviat va ser desitjada per grans propietaris (parlem dels Güell o els Morera) els quals van intentar fer negoci transformant les seves propietats en ciutat-jardins, com un lloc paradisiac per a la gran burgesia barcelonina. El fracàs d'aquests projectes ens ha deixat com a herència, entre d'altres espais, un dels parcs urbans més emblemàtics i més visitats del món: el Park Güell, encara que també la personalitat d'Antoni Gaudí ha contribuït, i molt, a aquest fet. El barri de la Salut era un lloc envoltat d'aigua, torrents i fonts i comunicat per antigues vies romanes com són actualment la Travessera de Dalt i el camí de Can

Mora que la travessava verticalment per posar en contacte el pla de Barcelona amb les valls de l'altra banda dels Tres Turons. La conservació d'algunes masies, torres antigues, vivendes unifamiliars i santuaris formen un bonic conjunt, per on circulen els personatges *marsians*, que ens obliguen a fer un passeig per alguns dels seus racons més entranyables.

### 9.- La masia can Xipreret Club de Tennis la Salut

A la seu del Club de Tennis la Salut trobem la masia de can Xipreret. Envoltada de grans terrenys de cereals i vinyes va passar a mans d'Antoni M. Morera i Colom a l'any 1863, el qual va intentar urbanitzar aquesta zona denominada ja en aquella època Muntanya Pelada. També va voler fer un parc. A finals del segle XIX va vendre la propietat a Domènec Sanllehy i Alrich, que va transformar primer la masia

en un restaurant per a la gent benestant de Barcelona i, a l'any 1902, en un centre esportiu amb el nom de "Salut Sport Club", que a partir de 1914 es consolidà com un club de tennis.



Dibuix de can Xipreret



La petita ermita de la Salut

### 10.- Ermita de la Mare de Déu de la Salut

Va ser fundada pel propietari dels terrenys, Antoni M. Morera, a l'any 1864, a partir dels brots de còlera que van tenir lloc a Barcelona en aquells anys. L'ermita va ser construïda en el mateix lloc on anava la gent a pregar a la verge perquè es curesin els malats. El carrer, que porta el mateix nom que el barri, actualment molt deteriorat, volia ser l'eix principal de la zona. Veurem encara algunes de les grans torres que van construir-se al seu voltant. Els personatges de Marsé s'enfilen fins aquí per anar després pel camí de can Mora o bé cap el pont dels suïcides.

### 11.- Masia de can Tusquets i Santuari de Sant Josep de la Muntanya

Can Tusquets és una masia de l'any 1793 que estava envoltada d'hortos i arbres fruiters i que ocupava gran part de l'actual Travessera de Dalt. A la dècada dels anys trenta del segle passat va ser comprada per l'ordre religiós de les Mares dels Desamparats, que regentaven el Santuari de Sant Josep de la Muntanya, just darrera la masia. Amb l'obertura de la Travessera de Dalt als anys seixanta la masia va perdre gran part dels seus terrenys. El seu ús és com a alberg d'infants acollits per l'ordre. El Santuari, construït per Francesc Berenguer i Mesures, amic d'Antoni Gaudí, és d'una gran



Benedicció de Rams, als anys seixanta, en un descampat de l'ermita del Carmel



El Park Güell s'ha convertit en una de les principals atraccions turístiques de Barcelona

discreció "encara que no està exempt de certs tocs modernistes" (Joan Bassegoda). Les obres van iniciar-se a l'any 1895 però no van estar finalitzades fins el 1914.

### 12.- Can Muntaner i el Park Güell

Després de veure la torre-casalot de Lluís Gimó, a la Rambla Mercedes, d'estil eclèctic, arribarem a la casa Pere Jarqués on tindrem una magnífica vista del Park Güell i de la Muntanya Pelada. El parc és i ha estat un referent per a tots els que han viscut i viuen a prop. Tampoc podria deixar de ser-ho per a Juan Marsé que fa voltar als seus personatges per aquest magnífic jardí urbà. La masia de can Muntaner, que veurem des de fora, va ser comprada pel comte Güell a l'any 1890. Va ser utilitzada com a casa d'estiu però només hi va viure els últims anys de la seva vida. Actualment la masia, molt modificada, és l'Escola Baldiri Reixac. Al final del carrer Olot podrem

veure un conjunt de cases unifamiliars obra també de Lluís Gimó.

### 13.- Camí de can Mora

El camí de can Mora és un dels pocs vestigis de vies antigues d'aquesta zona, possiblement d'arrels romanes. A tots el mapes el trobem com única via de comunicació en sentit vertical per passar del Pla a les valls tocant a Collserola. Ens detindrem a la "cantonada de les quatre torres", lloc molt conegut i transitat fins als anys seixanta, on trobarem exemples de les magnífiques torres que la burgesia va construir-se a finals del segle XIX, tot buscant repòs, salut i distinció social. Aquest és el camí principal per on pugen els personatges de Marsé. Així la senyora Mir, de *Caligrafia de los sueños*, surt de casa seva, al carrer Torrent de les Flors, tot enfilant després per l'Escorial i resseguint aquest camí de can Mora cap a la restes de can Xiro per trobar herbes na-



Dibuix del camí de can Mora

tural i medicinals. A mig camí trobarem el Cottolengo, entitat benèfica fundada per el pare Jacint Alegre, que acull malalts que la societat durant molt anys va ignorar: sord-muts, orfes, epilèptics, tolits, etc.

### 14.- Carretera del Carmel i restaurant Tibet

Arribarem als espais de Manolo Reyes, Pijoaparte, protagonista de *Última tardes con Teresa*, una de les novel·les més conegudes de Marsé i per la qual va donar-se a conèixer al gran públic. Caminarem per la carretera del Carmel per on pujava o baixava a tot gas amb moto Pijoaparte. Ens detindrem al restaurant Tibet, una torre del barri dels periodistes fronterera amb el barri de can Baró, on Manolo Reyes va convidar a sopar a Teresa, única opció gastronòmica en aquells anys a la zona.

### 15.- Barraques de Raimon Casellas

A sota de "la corba de la pera" de la carretera del Carmel es trobaven aquest conjunt de barraques, on Pijoaparte tenia la seva venda. Al seu lloc trobem ara un conjunt de diversos edificis que van construir-se per als barraquistes quan van ser enderrocades les barraques a l'any 1980.

### 16.- Bar Delicias

Lloc emblemàtic i parada de vermut del veïns, principalment dissabtes i diumenges. Aquest bar el trobem relatat a moltes de les novel·les de Marsé. Punt de trobada sobre tot de Pijoaparte. "No se sap molt bé on viu o on para, però tothom sap on trobar-lo, inclosa la Teresa: al bar Delicias" de *Últimas tardes con Teresa*. És el final del nostre passeig justament on hi havia antigament el creuament de tres vies: Gràcia, Horta i Sant Martí de Provençals.



Marsé al costat de Rovira i Trias